

Голас Радзімы

№ 36 (2177)
6 верасня 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

СТАРОЕ ЗМАГАЕЦЦА З НОВЫМ

[«Крах «рэальнага сацыялізму», або на шляху да сацыялізму рэальнага»]

Стар. 3

МЕРКАВАННІ ЗАМЕЖНАГА ЧЫТАЧА

[«Пішучь землякі»]

Стар. 4

ДА ЮБІЛЕЮ ПАРЫСЫ ГЕНІОШ

Стар. 6, 7.

Першае верасня — гэта ўрачыстасць. Букеты кветак, усмешкі на тварах дзятвы, добразычлівыя позіркы настаўнікаў, — гэта ўсё першы дзень новага навучальнага года. Менавіта такім быў ён сёлета ў школе № 130 г. Мінска. З першага верасня ўжо тры класы будуць тут вучыцца на беларускай мове. І адзін з іх 1-ы «В», якім кіруе настаўніца Яўгенія ДУДАРЧЫК (на здымку).

[Пра будні беларускай школы чытайце гутарку журналіста А. Ананіч з работнікам Міністэрства народнай адукацыі БССР Г. Пятроўскім «Ці адроздзім беларускую школу!» (на стар. 3)].

Фота С. КРЫЦКАГА.

КАНТРАБАНДА

У КАМІТЭЦЕ
ДЗЯРЖБЯСПЕКИ БССР

28 жніўня 1990 года падраздзяленне грамадскіх сувязей КДБ БССР паведаміла тэлеграфнаму агенцтву рэспублікі, што ў час таможнага агляду поезда, які прыбыў з-за рубяжа на АКПП «Брэст», у адным з вагонаў выяўлены тайнік. У ім знаходзіліся звыш шасцідзсяткі газавых пісталетаў, каля сямісот патронаў да іх і некалькі дзсяткаў балончыкаў з газам нервова-паралітычнага дзеяння.

Кантрабанда становіцца ўсё больш небяспечнай, ёсць спробы перакідкі ў СССР новых відаў узбраенняў. Гэтымі днямі супрацоўнікі УКДБ БССР па Брэсцкай вобласці ва ўзаемадзейні з таможнікамі канфіскавалі ў грамадзяніна адной з заходніх краін выбуховыя рэчывы, якое, як правіла, прымяняецца ў час дыверсій. Яно не паддаецца рэнтгенаванню, малаўразлівае пры выяўленні, па знешняму выгляду нагадвае пластылін. А разбуральная магутнасць гэтай «цацкі» ў паўтара раз больш і вышэйшая, чым у звычайнага толу. Дарэчы, у іншаземца выяўлена таксама 15 тысяч рублёў. Каму прызначаўся небяспечны «падарунак»? Гэта высветліць следства.

ДЭМАКРАТЫЗАЦЫЯ ГРАМАДСТВА

НОВАЯ ПАРТЫЯ

Выканаўчы камітэт Магілёўскага гарадскога Савета народных дэпутатаў зарэгістраваў сацыял-дэмакратычную партыю, створаную ў горадзе.

Як адзначана ў статуте, сацыял-дэмакратычная партыя ёсць грамадска-палітычная арганізацыя свабодна мыслячых грамадзян, якія згуртаваліся на прынцыпах асабістай адказнасці за лёс грамадства, на агульнапрынятых суверэнай супольнасцю дэмакратычных асновах. Сацыял-дэмакраты Магілёва, якіх налічваецца каля сарака членаў, выступаюць як партыя парламенцкага тыпу, якая будзе дабівацца большасці ў Саветах толькі шляхам дэмакратычных выбараў. Партыя адмаўляе любыя формы дыктатуры, насілля якіх бы там ні было класаў, партый альбо груп людзей над іншымі. Будзе выступаць у саюзе з усімі дэмакратычнымі сіламі.

БУДУЕЦА ВАКЗАЛ

«ВАРОТЫ МІНСКА»

Прывакзальная плошча, над якой з пяцідзсятых гадоў узвышаюцца два будынкі, вядомых як «Вароты Мінска», дапоўнена яшчэ адным — 13-павярховым. Гэта першая ластаўка чарговага расшырэння сталічнага чыгуначнага вакзала.

У комплексе вакзала рыхтуецца да здачы незвычайнае для Мінска збудаванне — канкорс, гэта значыць своеасаблівае зала чакання над пудамі. Ён зможа адразу прыняць каля дзвюх тысяч пасажыраў. Буфеты, кіёскі, лавы — усё да паслуг тых, хто чакае цягніка.

Стары будынак вакзала, які знаходзіцца ў аварыйным стане, будзе знесены. На яго месцы вырасце сучасны вакзал аб'ёмам 160—170 тысяч кубічных метраў.

Лічыцца, што ахова здароўя рэспублікі — не самая дрэнная ў краіне. А з вуснай саюзнага міністра, які выступаў перад медыкамі-дэлегатамі XXVIII з'езда партыі, давялося пачуць нават такую ацэнку: у Беларусі пры тых жа фінансавых магчымасцях, пры той жа структуры дабіліся такіх вынікаў, якія іншым рэспублікам і не сніліся. Мне, шчыра кажучы, пасля такіх слоў стала не па сабе. Я ж добра ведаю, у якім крызісным стане знаходзіцца сёння некаторыя «цэхі» нашай галіны.

Сярод прычын хранічнай адсталасці галіны я назваў бы дзве. Першая з іх ляжыць у сферы сацыяльнай: дрэнная экалагічная сітуацыя ў рэспубліцы, нерацыянальнае і недастатковае харчаванне, непрастыжнасць здаровага ўкладу жыцця, недавальняючыя ўмовы працы і быту. Сёння ў Беларусі не адпавядаюць санітарным нормам рабочыя месцы звыш 200 тысяч чалавек, з іх 90 тысяч — жанчыны. Ці можам мы ў такой сітуацыі гаварыць аб здароўі нацыі? Другая група прычын — катастрофічнае становішча з забеспячэннем медыцынскай тэхнікай, інструментарыем, абсталяваннем, мэбляй, лекавымі прэпаратамі. Медыцынская прамысловасць краіны безнадзейна адсталая ад сучаснасці. Рабочае месца нашага ўрача аснашчана ў дзсяткі-пятнаціць разоў горш, чым яго калега ў развітых краінах. У многіх выпадках мы вымушаны адмаўляць хвораму ў планавым апэратыўным умяшанні. І ўсё з-за таго, што хірургічнымі пальчаткамі бальніцы забяспечаны толькі на 30 працэнтаў, аднаразавымі шпрыцамі і сістэмамі для пералівання крыві — на 10, айчыннымі медыкаментамі — на 45—50 працэнтаў. Ды і айчынная сістэма падрыхтоўкі ўрачоў, сярэдняга медперсоналу не дае пакуль што спецыялістаў высокага класа. Цяпер выключаецца 10 працэнтаў студэнтаў медВНУ, і ўсё ж ад урачоў-троецнікаў збавіцца пакуль што не ўдаецца.

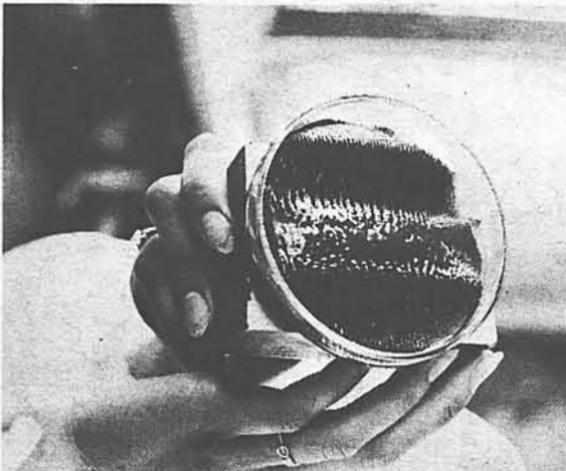
(З інтэрв'ю міністра аховы здароўя БССР В. КАЗАКОВА газеце «Звязда»).

НАВУКА — ВЫТВОРЧАСЦІ

Група навуковых супрацоўнікаў, інжынераў і канструктараў Інстытута цепла- і масаабмену АН БССР займаецца праблемай сінтэзавання ўстойлівых электра- і магнітаадчувальных вадкіх асяроддзяў, механічных ўласцівасці якіх значна змяняюцца ў вонкавых магнітных палях у выніку структуравання. Прамое кіраванне з дапамогай электрычных сігналаў кансістэнтнасцю матэрыялу, характарыстыкамі і напрамкам патоку дазваляе ствараць прынцыпова новыя тэхніку і тэхналогію. Напрыклад, Разанскі радыёзавод атрымлівае каля мільёна рублёў прыбытку ў год, прымяняючы новую тэхналогію мінскіх вучоных пры вырабе гучнагаварыцеляў.

Распрацоўкі групы дазволілі ўкараніць у вытворчасць тэхналогію высокакаснага папіравання асферычнай аптыкі, крышталю і вырабаў складанай формы з керамікі. У аснове тэхналогіі — выкарыстанне структурна-арэагаваных асяроддзяў, якое намагнічваецца. НА ЗДЫМКАХ: старшы навуковы супрацоўнік, кандыдат тэхналагічных навук Святлана ДЗЯМЧУК і кандыдат тэхнічных навук загадчык сектара Уладзімір КУЗЬМІН за распрацоўкай метадаў інтэнсіфікацыі цеплаабмену ў гучнагаварыцелях; магнітарэалягічная вадкасць у магнітным полі змяняе свае механічныя ўласцівасці. У шклянчым кубку яна «прыліпла» да магніту.

ПАРАДА

ВІЗИТ АМЕРЫКАНСКІХ
СЕНАТАРАЎ

У Гродзенскай вобласці пабывала дэлегацыя сената ЗША, у складзе якой былі Патрык Ліхі — старшыня камітэта па пытаннях сельскай гаспадаркі, харчавання і лясной гаспадаркі сената, Алан Крэнстан і Роберт Грэхам — сенатары, а таксама спецыялісты апарата камітэта.

Госці пабывалі ў калгасах «Шлях да камунізму» і «Прагрэс» Гродзенскага раёна. Адзеньваючы ўбачанае, яны парэкамендавалі нашым аграрнікам як мага хутчэй мяняць працэсы перапрацоўкі сельскагаспадарчай сыравіны. Таму што страты, якія мы нясем, не дзвяляецца дапускаць нікому.

МІЖРЭСПУБЛІКАНСКІЯ СУВЯЗІ

ПАДПІСАНЫ ПРАТАКОЛ

Намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР, старшыня Дзяржэканомплана рэспублікі М. Міяніковіч і першы намеснік міністра матэрыяльных рэсурсаў Латвійскай рэспублікі І. Чыркшэ падпісалі пратакол намераў эканамічнага супрацоўніцтва.

Бакі, якія дагаворваюцца, вырашылі забяспечыць у бігучым годзе безумоўнае выкананне прадпрыемствамі-вытворцамі, незалежна ад іх ведамаснай падпарадкаванасці, дагавораў на пастаўку сыравіны, прадукцыі і тавараў народнага спажывання ў адпаведнасці з лімітамі і ўзнікшымі сувязямі.

Дэлегацыя Латвійскай рэспублікі і беларускі бок зацікаўлены ў стварэнні сумесных прадпрыемстваў, у тым ліку з удзелам замежных фірм. Ёсць дагаворанасць аб падтрымцы інтарэсаў партнёраў на рынках іншых рэспублік і замежных, асабліва пры правядзенні бартэрных аперацый. Агульнай мэтай дагаворных бакоў з'яўляюцца канкрэтныя меры па аздаравленню народнай гаспадаркі ва ўмовах пераходу да рыначнай эканомікі.

ПРЭЗІДЭНЦТВА М. ГАРБАЧОВА

ЦЯЖАР УЛАДЫ

Формулы, па якіх ацэньваюць першыя вынікі прэзідэнцкага праўлення на Захадзе (возьмем, напрыклад, славуцы 100 дзён у ЗША), зусім неспрыяльныя для СССР. І далёка не выпадкова, што 100 дзён з часу выбарнага М. Гарбачова прэзідэнтам прайшлі без каментарыяў у савецкай прэсе. Не было і ў заходняй. Гэта натуральна, таму што як у Маскве, так і ў сталіцах заходняга свету разумеюць, што падыходзіць да прэзідэнцтва Гарбачова з тымі ж ацэнкамі, з якімі мы падыходзім да праўлення Мітэрлана ці Буша, наўрад ці правамерна.

І не таму, што аб прэзідэнцтве ў нашай краіне можна сказаць, што яно афарбавана ў «сацыялістычныя» таны. Аб'явіўшы аб сваіх намерах будаваць дэмакратычную і прававую дзяржаву, Гарбачов не лічыць неабходным нейкім асаблівым чынам ідэнтыфікаваць свой тып прэзідэнцкага кіравання.

Адрозненне прэзідэнцтва ў нас не ў ідэалагічных дэфініцыях, а ў канкрэтных умовах, у якіх прэзідэнт даводзіцца «практыкаваць» сваю ўладу. Але менавіта ў гэтых умовах ляжаць галоўныя цяжкасці. Гарбачову дасталася вельмі цяжкая спадчына. І справа не толькі ў эканамічным крызісе і ў дэстабілізацыі спажывецкага рынку, які вельмі нерувае на сённяшняе. Бадай, галоўная складанасць, з якой даводзіцца сутыкацца, — гэта крызіс узаемаадносін народа і ўлады.

Доўгія дзяткагоддзі таталітарызму і палітычнай фальшы грунтоўна дыскрэдытавалі ўладу ў вачах народа. Недавер да яе ў краіне вялікі. Назапашаўся ён даўно. Але ў перыяд сталінізму механізм улады ўсё ж дзейнічалі, абавіраючыся галоўным чынам на страх, а ў перыяд Брэжнева — на інерцыю страху.

Перабудова, дэмакратызацыя, аднаўленне грамадзянскага права зламалі гэты моцны інструмент. Новая ўлада ўпершыню за доўгія гады сутыкнулася тварам у твар з той народнай свядомасцю, сфарміраванай у эпоху, якую мы сёння называем «застоем».

Аказалася, што гэта хворая свядомасць — плён хворай эканомікі і хворай ідэалогіі. На працягу доўгіх дзяткагоддзяў чалавек прывучаўся бачыць у дзяржаве і ў прадстаўніках улады зло і падман. І калі ў сялян адбіралі зямлю, і калі людзей гвалтам заганялі ў калгасы, і калі за працу плацілі калейкі, і калі вымушалі падпісвацца на грабежніцкія дзяржаўныя пазыкі, і калі людзей праследавалі за найменшае слоўца праўды... У выніку разбэсціліся як улада, так і народ. Улада развучылася кіраваць метадамі дэмакратыі. Народ, які адлучаны ад дэмакратыі і які прывык жыць ва ўмовах крайняй беднасці, страціў навыкі як сумленнай працы, так і грамадзянскіх паводзін.

Нашаму прэзідэнту даводзіцца праводзіць новую палітыку ва ўмовах не толькі вострага эканамічнага крызісу, але і ва ўмовах крызісу маральнага. Гэты маральны крызіс шматгранны, як былі шматгранныя і скажэнні ўлады. Ён назіраецца, па сутнасці, ва ўсіх пластах, на ўсіх узроўнях савецкага грамадства, гэта крызіс давер'я паміж уладай і народам, паміж цэнтрам і перыферыяй, паміж Масквой і рэспублікамі, паміж партыяй і Саветамі, паміж нацыямі, паміж рабочымі і інтэлігенцыяй, паміж арміяй і грамадствам. Пералік гэты можна было б, верагодна, працягнуць. У выніку ў краіне склалася сітуацыя, пры якой нават відавочныя і мабілізаваныя грамадскі кансенсус меры па вываду краіны з крызісу далёка не заўсёды ўспрымаюцца, а нярэдка і адхіляюцца. А размова ж ідзе аб адхіленні не якіх-небудзь штучных «органаў», а аб мерах, якія натуральныя і даўно неспелі, напрыклад, аб арэндзе, аб узятці ў карыстанне зямлі, аб увядзенні гаспадарчай самастойнасці для прадпрыемстваў...

Прычына адхілення ў аснове сваёй усё тая ж: недавер да ўлады. Сяляне не бяруць зямлю, таму што бяцца новага раскулачвання; дзелавыя людзі не спяшаюцца з арэндай, таму што апасаюцца, што ўрад рэвізуе грошы; кааператары не ўкладваюць прыбытак у расшырэнне справы, таму што бяцца, каб іх не абвінавацілі ў эксплуатацыі, не аб'явілі буржуазіяй і г. д.

У гэтых умовах новыя надзеі ўскладаюцца на прэзідэнта. У прыватнасці, на тое, што ён сваімі ўказамі зможа, з аднаго боку, праціць сцяну кансерватыўнага супраціўлення рэформам, а з другога — забяспечыць гарантыі незваротнасці эканамічных свабод.

Чакаецца, што восенню паследуюць цэлая серыя прэзідэнцкіх указаў, якія па задуме павінны, як лакматы, рушыць наперад эканамічную і палітычную рэформу. Але пры падрыхтоўцы гэтых указаў патрэбна асабліва ўважанаць і цяжары разлік, каб іх не спасціг той жа лёс, што і шматлікія пастановы ўрада і законы Вярхоўнага Савета. Трэба ўлічваць, што прэзідэнцкая ўлада ў СССР яшчэ зусім маладая, а каманда Гарбачова яшчэ не валодае метадамі рэалізацыі імпульсаў, што ідуць ад прэзідэнта.

Вячаслаў КОСЦКАУ,
палітычны аглядальнік ІАН.

ГУТАРКА З АФІЦЫЙНАЙ АСОБАЙ

ЦІ АДРОДЗІМ
БЕЛАРУСКУЮ ШКОЛУ?

Пачатак сёлетняга навучальнага года супадае са значнай падзеяй у жыцці рэспублікі. З верасня ўводзіцца Закон аб мовах у Беларускай ССР, у адпаведнасці з якім беларускай мове быў нададзены статус дзяржаўнай. Аб стане нашай нацыянальнай школы, што павінна адграць значную ролю ў адраджэнні беларускай мовы, гутарка з начальнікам Галоўнага ўпраўлення агульнаадукацыйных школ Міністэрства народнай адукацыі БССР Генадзем ПЯТРОУСКІМ.

— Для паступовага ўвядзення палажэння Закона ў сферу народнай адукацыі вызначаны пэўны тэрмін — 10 гадоў. За гэты час большасць агульнаадукацыйных школ будзе пераведзена на беларускую мову навучання. Якія ж перацаровыя задачы ў сістэме адукацыі рэспублікі? Што ўжо зроблена на гэтым шляху?

— Мне б хацелася зазначыць, што пэўныя захады Міністэрства народнай адукацыі рабіла яшчэ тады, калі Закона, пра які наша сённяшняя гаворка, не існавала. Была створана міністэрская праграма па адраджэнню нацыянальнай мовы. Яна прадугледжвала стварэнне беларускамоўных класаў. І ўжо ў мінулым годзе, напрыклад, у Мінску, у сямі школах усе першыя класы набіраліся беларускамоўныя. Усяго ж па рэспубліцы ў 143 першыя класы з беларускай мовай навучання было набрана 2919 вучняў. Заўважу, што гаворка ідзе пра рускамоўныя школы, тут не ўлічаны таксама школы ў сельскай мясцовасці, большасць з якіх — беларускія.

Па нашых папярэдніх падліках у гэтым навучальным годзе ў 485 першых беларускамоўных класах будзе займацца больш за 7 тысяч вучняў. Гэтыя лічбы зноў жа тычацца толькі школ з рускай мовай навучання. Думаю, зраўнавала, чаму ўвесь час я адзначаю першыя класы. Безумоўна, немагчыма раптам, адным заходам перавесці нават у адной школе ўсе адзінаццаць класаў з адной мовы на іншую, хоць і роднасную. На сённяшні дзень у Мінску, напрыклад, 21 нацыянальная школа.

У гэтым годзе створана першая беларуская гімназія. Гэта прэстыжная ўстанова сярэдняй адукацыі адкрылася ў невялікім горадзе Асіповічы, што ў Мінскай вобласці. Тут у працэсе навучання мова будзе выступаць як сродка для больш глыбокага вывучэння нацыянальнай культуры наогул.

— Генадзь Мікалаевіч, як звычайна вырашаецца пытанне аб адкрыцці беларускамоўнага класа або школы: дырэктывай міністэрства зверху ці ініцыятывай насельніцтва знізу?

— Ніякай дырэктывай справу тут не вырашыш. Сёння патрэбна вялікая арганізацыйная, растлумачальная работа сярод насельніцтва. Таму міністэрства звярнулася за дапамогай ва ўсе выканкомы мясцовых Саветаў рэспублікі праводзіць аргументаваныя тлумачэнні палажэнняў Закона аб мовах у Беларускай ССР сярод навучэнцаў і іх бацькоў. На жаль, многія бацькі не падтрымліваюць ідэю стварэння школ з беларускай мовай навучання. І гэта не дзіўна: ужо не адно пакаленне ў нас выгадавана ў духу непавагі да роднай мовы, нават ней-

кага сораму за яе. А закрываліся ж беларускія школы ў свой час з лёгкасцю, бяздумна. Так, ламаць, як вядома, не будаваць...

— Цяпер пачынаецца зваротны працэс, які, напэўна, будзе значна цяжэйшым?

— Праблемы тут на кожным кроку. Незаву хаця б некаторыя з іх. Поўнасцю забяспечаны падручнікамі толькі першыя класы, для другіх класаў іх ужо не хапае. Відавочна, што не хапае размоўнікаў, слоўнікаў, асабліва навуковых і тэрміналагічных. Агульная бяда ў сферы айчынай адукацыі — амаль жабрацкая матэрыяльна-тэхнічная база, якая мінімум на 10—15 гадоў адстае ад сучасных запатрабаванняў. Пакуль яшчэ злабадзённая праблема настаўнікаў. Для яе вырашэння міністэрствам зроблены пэўныя захады. Уведзена, у прыватнасці, 15-працэнтная надбавка педагогам рускамоўных навучальных устаноў, якія пачалі выкладаць на беларускай мове. Асабліва наша ўвага — падрыхтоўка настаўніцкіх кадраў, таму ва ўсіх педагогічных вышэйшых навучальных установах рэспублікі ўступны экзамен па беларускай мове абавязковы.

Так што тыя 10 год, што адведзены нам, відавочна, будуць вельмі напружанымі.

— Нядаўна ў рэспубліканскай газеце «Звязда» быў апублікаваны артыкул, аўтар якога пасля падрабязнага параўноўвання паралельных планаў для школ з рускай мовай навучання і для школ з беларускай мовай навучання, зрабіў наступны вывад: гэтыя планы мала чым адрозніваюцца ад планаў так званых школьнага застою і ў іх не прасочваецца на-сапраўднаму дух сённяшняга нацыянальнага адраджэння. Ці згодны вы з такім сцвярджэннем?

— На мой погляд, даволі рэзкае і небяспрэчнае сцвярджэнне. Па-першае, калі параўноўваць колькасць гадзін, адведзеных на вывучэнне рускай і беларускай моў, то яны аднолькавыя: у беларускамоўнай школе 30 гадзін у тыдзень адведзена беларускай мове і 14 рускай, і адпаведна ў рускамоўнай школе — 30 гадзін рускай мове, 14 — беларускай. Па-другое, зазначу, што міністэрствам зацверджана каля 100 вартыяў планаў навучання для агульнаадукацыйных школ. Цяпер кожны педагогічны калектыў мае права выбраць, што было немагчыма ў гады так званнага застою. Напэўна, папростак неадпаведнасці духу сённяшняга нацыянальнага адраджэння ў пэўнай ступені мае падставу. Канцэпцыя нацыянальнай школы яшчэ толькі ствараецца. Гэтым занятыя цэлы творчы калектыў — навукоўцы, педагогі, псіхологі. І яна ні ў якім разе не зводзіцца толькі да мовы навучання.

І яшчэ адно. Апошнім часам усе мы добра навучыліся крытыкаваць усё і ўся, нават прыхваціліся да гэтага. А што калі цяпер усім узяцца за справу, закасаўшы рукавы? Думаю, не застануцца ў баку ні Таварыства беларускай мовы, ні Саюз пісьменнікаў, урэшце рэшт, сродкі масавай інфармацыі.

Інтэрв'ю ўзяла Алена АНАНІЧ.

САВЕЦКІ САЮЗ за лічаныя дні страціў «санітарны» кардон і выводзіць свае войскі з тэрыторыі дзяржаў-саюзнікаў. Губляе свае традыцыйныя функцыі Арганізацыя Варшаўскага Дагавору, у ёй ужо намерціліся тэндэнцыі да распаду. Так, дзяржсход Венгрыі 232 галасамі «за» пры 4, што ўстрымаліся, прыняў рэзалюцыю, у якой утрымліваецца зварот да ўраду пачаць перагаворы з прычыны выхаду краіны з АВД.

Што датычыцца эканамічных адносін партнёраў па СЭУ, дык з 1-га студзеня 1991 года СССР выходзіць з сістэмы разлікаў у пера-

А цяпер вернемся да XXVIII з'езда. Частка дэлегатаў шматгалосым «так» патрабавала і ад Э. Шэварднадзе, і ад А. Якаўлева адказаць на пытанне пра вінаватых у дэмантаж сацыялізму на Еўрапейскім кантыненте. Думаю, такая настойлівасць не выпадковая. Бо не сакрэт, што адзін з членаў тагачаснага саставу Палітбюро ЦК КПСС Я. Лігачоў, з якім звязваецца ахоўна-марксісцкая лінія ў партыі і дзяржаве, неаднаразова залёўляў аб сваёй нязгодзе з радыкальнымі пераменаў, што адбываліся ў краінах Усходняй Еўропы. А ў прамове на з'ездзе, адваргаючы абвінава-

КРАХ «РЭАЛЬНАГА САЦЫЯЛІЗМУ»,
АБО НА ШЛЯХУ
ДА САЦЫЯЛІЗМУ РЭАЛЬНАГА

водных рублях і пераходзіць на разлікі з краінамі Савета па сусветных цэнах у свабодна канверсуемай валюце.

Засталася ў мінулым і асобная роля міжпартыйных сувязей, якія яшчэ зусім нядаўна лічыліся асновай міжнароднага супрацоўніцтва краін «рэальнага сацыялізму».

У Еўропе ў наяўнасці знікненне адных з'яў і ўзнікненне іншых, што датычыць сучаснага і будучага кантынента. Узнікае пытанне, ці могуць такія маштабныя пераўтварэнні рэвалюцыйнага характару атрымаць адназначны ацэнкі ў колах нашай навуковай грамадскасці, сярод насельніцтва краіны, якая заплаціла за вызваленне Еўропы ад фашызму мільёнамі чалавечых жыццяў?

Адказ, думаецца, адзін: не могуць і не атрымаюць. Бо ў нас дзесяці гадоў грамадскую свядомасць не без поспеху прылучалі да сталінізаванага марксізму з яго міфамі аб асобым характары адносін паміж сацыялістычнымі краінамі, аб існаванні «брацкіх форм супрацоўніцтва», аб прыярэтыце Інтэрнацыянальна-класавага перад нацыянальна-дэмакратычным. Урэшце рэшт была прынята наяўнасць і «сацыялістычнай садружнасці», і «сусветнай сістэмы сацыялізму».

І вось сёння крах «рэальнага сацыялізму» ставіцца ў віну вышэйшаму кіраўніцтву краіны, якое пачало перабудову. Асабліва востра гэтыя праблемы выявіліся на XXVIII з'ездзе КПСС.

Мне прадстаўляецца, што з'езд, выявіўшы на сваіх трыбунах «хто ёсць хто», выканаў сваю місію. Барацьба за ўладу і за грамадскае аблічча краіны разгорнецца цяпер паміж рэфарматарамі, якія кантралююць Саветы, і кансерватарамі, якія кантралююць дзяржаўную партыю, што захавалася.

Дзве інфармацыі да роздуму. І. Палазкоў, які ўзначаліў партыю расійскіх камуністаў, на I З'ездзе народных дэпутатаў РСФСР па найбольш вострых і прынцыповых пытаннях, а іх было шэсць, у двух выпадках галасаваў, як вядома, супраць, а ў чатырох адсутнічаў зусім. А гэтыя ж два пытанні датычыліся суверэнітэту рэспублікі і дэкрэта аб уладзе!

Інфармацыя другая. Па дадзеным Міністра замежных спраў СССР Э. Шэварднадзе, толькі два апошніх дзесяцігоддзі ідэалагічнай канфрантацыі з Захадам дабавілі 700 мільярдаў рублёў да кошту ваеннага супрацьстаяння. Якая эканоміка вытрымае выдаткі амаль у чвартку свайго бюджэту на ваенныя расходы? Не вытрымала і наша.

Парадокс: вялікія грошы, што адпускіліся арміі, так і не здолелі забяспечыць надзейныя партнёры адносін з нашымі саюзнікамі, і зараз яны падваргаюцца сур'ёзным выпрабаванням. І другі бок парадокса: разбуханне ваенна-прамысловага комплексу прывяло да сацыяльнай беднасці саму армію. Зараз 173 тысячы ваеннаслужачых не маюць кватэр, а з выходам войск з ЧСФР і Венгрыі да іх дабавяцца яшчэ 25 тысяч. Такая высокая цана за палітыку пераважна сілавага супрацьстаяння і спробы вырашыць праблему бяспекі праз зброю.

чанне ў кансерватызме, ён прылічыў сябе да рэалістаў і абаронцаў сапраўднага сацыялізму. Галоўны лозунг гэтай грамадскай плыні: прынцыпы вышэй за жыццё!

Вось чаму з такой настойлівасцю гучалі на з'ездзе пытанні аб адказнасці за лёс сусветнай сацыялістычнай сістэмы. Але дазвольце, што ж гэта за міжнародная рэальнасць, якая рассыпалася гэтак хутка і з такой лёгкасцю? Я думаю, што ў часткі савецкіх грамадзян, і асабліва ў апарата, ніяк не можа наступіць абуджэнне ад моцнага ідэалагічнага сну.

Гістарычныя факты пераконваюць, што за апошні час рэальны рывок у якасці жыцця зрабілі, напрыклад, Паўднёвая Карэя і Заходняя Германія, а не іншыя сацыяльныя палавіны гэтых падзеленых дзяржаў. Калі чуюцца галасы пра тое, што М. Гарбачоў і яго каманда прывялі да краху сацыялізм, дык да месца спытаць ахоўнікаў няценных прынцыпаў: а як быць з паласой крызісаў, якія настойліва праследавалі краіны «рэальнага сацыялізму»?

Дастаткова ўспомніць чэрвеньскія падзеі 1953 года ў ГДР, рэвалюцыйны ўзрывы ў 1956 годзе ў Венгрыі і ў 1968 годзе ў Чэхаславакіі, серыю канфліктных сітуацый у Польшчы (1956, 1968, 1970, 1976, 1980-1981 гады). А міждзяржаўныя і міжпартыйныя сваркі паміж СССР і СФРЮ, КПСС і СКЮ і адпаведна паміж Савецкім Саюзам і Кітаем, КПК і КПСС?

Як ацаніць увесь гэты далёка не поўны ланцуг драматычных падзей? Ці лічыць іх дрэнным выўленнем правільных прынцыпаў, або ўсё-такі пара нарэшце ўсваядоміць, што, як сказаў на XXVIII з'ездзе КПСС М. Гарбачоў, «крах сацыялізму» азначае знікненне таго яго віду, які быў, па сутнасці, варыянтам сталінскай аўтарытарна-бюракратычнай сістэмы і ад якой мы самі адмовіліся.

Узнікае і яшчэ адно пытанне. Што ж перашкаджае прызнаць гэтую ісціну кансерватыўным колам? Неразуменне гістарычнай сітуацыі? Спяная вера ў сукупнасць ідэй і духоўных каштоўнасцей або ўсё-такі штосьці іншае?

Я думаю, іншае. І гэтым іншым з'яўляецца карпаратыўны інтарэс часткі партыйна-дзяржаўнага апарата. Інтарэс — вось ключ да разумення розных ацэнак таго, што адбываецца ва Усходняй Еўропе. Інтарэс адных звязаны з кансерватыўнай аджыўшай мадэлі грамадскага ладу, інтарэс іншых штурхае іх да яе радыкальнай рэканструкцыі. Жыццё адных ужо наладжана ў рамках існуючага, і яны не хочуць ламаць яго і таму заклікаюць «не адыходзіць без бою». Жыццё ж іншых звязана з аднаснасцю дэмакратыі. Свабода выбару азначае для іх прызнанне на справе роўнасці нацый, суверэнітэту народаў, неўмяшання ў іх унутраныя справы.

Адным словам, ідзе складаная палітычная барацьба, на шчытах проціборнічаючых бакоў адно і тое ж слова — сацыялізм. Я спадзяюся, што «рэальны» ўступіць месца рэальнаму.

Аркадзь ЛАПШЫН.

Так выглядала будаўнічая пляцоўка сярэдняй школы № 195 у мікрараёне Уручча-3 10 жніўня. Відаць, да пачатку навучальнага года будаўнікі закончылі работу, і школа прыняла дзятва.

ПІШУЦЬ ЗЕМЛЯКІ

ВЫЙСЦЕ БУДЗЕ ЗНОЙДЗЕНА

Добры дзень!

Выбачайце, што доўга не пісала ў рэдакцыю. Але я па-ранейшаму сачу за ўсімі палітычнымі падзеямі, якія адбываюцца на Радзіме. Сваімі думкамі наконот гэтага і я хацела б падзяліцца на старонках «Голасу Радзімы».

У сучасны момант праўдзівая (нарэшце!) савецкая прэса адкрыла нам вочы на многае. Здрыганешся, калі прачытаеш аб злачынствах былых кіраўнікоў, скампраметаваных ідэі камунізму. І змены ва ўсходніх сацыялістычных краінах адбыліся менавіта таму, што людзі зняверыліся ў кампартыі. Хвалюе палітычная нестабільнасць, эканамічная разруха на Радзіме. Каб аднавіць эканоміку, неабходна, на мой погляд, закасаць рукавы ўсім без выключэння і працаваць з поўнай аддачай, а не мітынгаваць

увесь час і наладжваць маніфестацыі, якімі людзей не накорміш.

Цяпер шмат дыскусій аб рыначнай эканоміцы. Я асабіста не вельмі дасведчаная ў гэтай сістэме, але лічу: калі будуць канкрэтныя гаспадары, то абьякавасць, разбазарванне, разгільдзяства знікнуць самі па сабе. Вядома, колькі прадуктаў гіне з-за дрэннай арганізацыі сістэмы гаспадарання, а паліцы ў магазінах пустыя.

Такая дзіўная, мякка кажучы, гаспадарчая структура ў краіне, калі адно прадпрыемства ці ўстаноў замінае рабоче інашага.

Але я з аптымізмам гляджу ў будучыню і спадзяюся, што савецкі народ і яго ўрад адолеюць крызіснае становішча. Шчыра жадаю маім суайчыннікам дабрабыту.

Любоў МАГЛАВА.
Бельгія.

НЕ ўсё тое золата

Дарагія сябры!

Шчыра дзякую, што памятаеце пра мяне: газеты і часопісы, якія атрымліваю з Радзімы, мне шмат дапамагаюць. Цікава, што перабудова ўплывае на жыццё людзей і ў Злучаных Штатах Амерыкі. Сюды едуць эмігранты з розных краін. Беднякі працуюць за двух коней, атрымліваюць нейкія капейкі за цяжкую працу.

Ёсць і другі бок справы. У раён, дзе я нядаўна жыла, наехала многа імігрантаў. Зарабляюць яны, відаць, ня мала. Яшчэ не валодаюць мясцовай мовай, а купляюць будынкі, аўтамабілі, пачынаюць камерцыю. Мае новыя гаспадары, даведаўшыся, што са мною можна пагутарыць па-польску, пачалі ахаць, як цяжка жывецца на Радзіме. Я адказала, што фашысцкая нечысць — прычына шматлікіх праблем. У час вайны загінула многа людзей, разбурана эканоміка. А колькі ёсць інвалідаў, сляды вайны бачны і па сённяшні дзень. Але ж урад змог ліквідаваць непісьменнасць, узняў на высокі ўзровень культуру, спорт, медыцынскія паслугі — бясплатныя, чаго ў Амерыцы няма. Мае субяседнікі не палічылі патрэбным працягнуць размову і моўчкі выйшлі.

Праз два тыдні гаспадар заявіў, што яму патрэбна кватэра, дзе я жыла. Затраціла многа нерваў, пакуль знайшла месца, куды перабрацца. Кватэр многа, а жыць няма дзе. Давялося браць тое, што трапілася пад руку.

Так, нам даўно вядома, што не ўсё тое золата, што блішчыць.

ЗША.

Стэфаніда ТАРЛОУСКАЯ.

У НАС НІХТО НЕ ПЫТАЎСЯ

Паважаная рэдакцыя «Голасу Радзімы»!

Прачытаў увядзенне да брашуры Яўгена Турайкевіча «Вераснёўскі світанак». Самой брашуры яшчэ не чытаў, але ўжо з увядзення відна, аб чым яна.

У сувязі з гэтым, перш наперш, мне хочацца з жалем сказаць, што 17 верасня 1939 года Заходняя Беларусь была вызвалена ад прыгнёту польскай паншчыны (як і сотні тысяч падобных мне, я не меў не то што ботаў, а нават лапцяў, каб хаць зімой не хадзіць босаму, не быў ні разу ў школе), але ўсяго толькі на 21 месяц. Пасля разгрому гітлераўскай Германіі ў 1945 годзе Беларусь зноў падзялілі і нас зрабілі «палякамі».

Літаральна ўсё стала балючым, але найгорш і па сённяшні дзень слухаць, што Чырвоная Армія ўбіла нож у спіну Польшчы, калі на яе напалі немцы ў 1939 годзе. У нас ніхто не пытаўся, дзе мы хочам жыць, а проста правялі мяжу ўпоперак беларускіх вёсак і адну іх палову зрабілі рускімі, а другую польскімі. Зараз ніхто нам не спачувае, ні польскія, ні савецкія гісторыкі і палітыкі не га-

вораць, што заходняя частка Беларусі апынулася ў межах Польшчы. Мы ведаем, што вялікія людзі не дбаюць пра малыя народы і дзеля суседскага спакою разрываюць іх. Але ж і нашы суайчыннікі толькі цяпер нас прызналі і перастаюць называць палякамі, ды яшчэ і ворагамі СССР.

Вядома, немагчыма ўсяго напісаць. Я, напрыклад, ніколі не пагаджуся з фактам, што мая вёска, у якой ніколі не жыў ніхто, акрамя беларусаў, знайшла ў межах чужой дзяржавы.

Дарэчы, у гэтым годзе «Мастацкая літаратура» ў Мінску выдае маю кніжку «Пожня». У ёй раскаваецца пра тое, як нам «цудоўна» жылося ў буржуазнай Польшчы, якую цяпер выцягваюць са смецінкі гісторыі і ставяць помнікі Пілсудскаму і да яго падобным. А помнікі савецкім дзеям, якія не рабілі ніякае палітыкі, а клалі галовы за вызваленне ад немінучай смерці палякаў — разбураюць як помнікі сваіх ворагаў. А яшчэ гавораць, што вераць у Бога.

З глыбокай пашанай
Васіль ПЕТРУЧУК.
г. Беласток
Польшча.

У БЕЛАРУСКІМ ТАВАРЫСТВЕ «РАДЗІМА»

ПРЫВЕЗЛІ АХВЯРАВАННІ

На працягу некалькіх дзён у пачатку ліпеня ў Беларусі знаходзіліся замежныя суайчыннікі са Злучаных Штатаў Амерыкі муж і жонка Міхаіл і Роза Сандэрс. Айчыну сваіх бацькоў яны наведвалі па запрашэнню Беларускага таварыства «Радзіма». У гэтую грамадскую арганізацыю, якая ажыццяўляе культурныя сувязі з землякамі-беларусамі замежжа, госці і былі запрошаны на сустрэчу. Трэба адзначыць, што да гэтага працэсу Сандэрс мелі і маюць непасрэднае дачыненне: Міхаіл Міхайлавіч — член дырэктарата Араў-парку, Роза Цімафеяўна — актывіст. Абое — прадстаўнікі другога пакалення «старой» эміграцыі, нарадзіліся ў ЗША. Іх бацькі пакінулі Заходнюю Беларусь яшчэ да першай сусветнай вайны. Сям'я Сандэ-

саў жыве ў Нью-Йорку, яе галава — адвакат па прафесіі, Роза Цімафеяўна — настаўніца.

На сустрэчы ў таварыстве госці перадалі на патрэбы ліквідавання вынікаў катастрофы на ЧАЭС ахвяраванні, сабраныя нью-йоркскімі суайчыннікамі: ад імя Веры Гетман 450 аднаразовых шпрыцаў, ад свайго і Уладзіміра Варывончыка — вітаміны.

Падчас знаходжання ў БССР Міхаіл і Роза Сандэрс наведвалі гістарычныя і культурныя мясціны нашай сталіцы і сваякоў, якія жывуць у Брэсцкай вобласці.

У размове са мной містэр і місіс Сандэрс здаліся мне вельмі тактоўнымі, дыпламатычнымі і лаканічнымі ў адносінах да той жыццёвай рэчаіснасці,

якая адкрылася ім на Радзіме продкаў і з якой за апошнія гады яны мелі магчымасць неаднаразова сутыкацца, прыязджаючы сюды.

— Нам падабаецца хадзіць па вуліцах Мінска, быць сярод беларускіх людзей. Вялікага адраознення іх ад амерыканцаў, як вы пытаецеся, мы не бачым. Каб ні цыгара, напрыклад, якую ўвесь час курыць мой муж, дык мы нічым не выдзяляліся б, — пажартавала місіс Сандэрс. І дала, што ў параўнанні з мінулымі прыездамі значна больш стала выпадкаў, калі ім ля гасцініцы нейкімі асобамі прапаноўваўся сякі-такі тавар за долары. А ўвогуле, было агульнае меркаванне Сандэrsaў: яны адчуваюць сябе ў Беларусі, як дома.

Кастусь ШАЛЯСЦОВІЧ.

У Нью-Йорку створаны фонд «Дзеці Чарнобыля». Яго прэзідэнтам стаў наш зямляк Валерый Шчукін. Нядаўна В. Шчукін з групай амерыканскіх бізнесменаў пабываў у Беларусі. Здымак зроблены ў час наведвання ім рэспубліканскага аддзялення Дзіцячага фонду. В. ШЧУКІН (справа) і У. ЛІПСКІ.

«...Я ПРЫЕХАЎ НЕ НАЖЫВАЦЦА»

Чарнобыльская трагедыя атрымала шырокі рэзананс ва ўсім свеце. Аднак за рубяжом уяўленні аб сапраўдных маштабах катастрофы часам далёкія ад ісціны.

— На жаль, рэальнасць, аб якой мне расказалі актывісты розных грамадскіх рухаў у дапамогу пацярпелым ад узрыву ў Чарнобылі, аказалася значна больш трагічнай, чым меркавалася здалёк, — заявіў прэзідэнт галандскай фірмы «Сканам хэўт трэйдінг БВ» Герард Полдэрман. — Гэта ўражанне яшчэ больш умацавала наведанне мемарыяльнага комплексу ў Хатыні. Уражвае мужнасць народа, на долю якога выпалі такія суровыя ўдары лёсу.

Кампанія, якую ўзначальвае бізнесмен, ужо каля 30 гадоў звязана з дрэваапрацоўкай у Галандыі, Германіі, Канадзе, ЗША, Бельгіі. Яе абарот — каля 100 мільянаў заходнегерманскіх марак у год, што нямае. Зараз заходні прадпрыемнік накіраваў свае позіркы на Усход. З яго ўдзелам ужо дзейнічае сумеснае прадпрыемства ў Рызе. Там будуць вырабляцца будматэрыялы для СССР і продажу за рубяжом. І Беларусь, на яго думку, магла б стаць варотамі ў сувязях паміж Заходняй Еўропай і Расіяй.

— Мне ўразіў высокі інтэлектуальны ўзровень грамадскасці Мінска, — працягвае Герард Полдэрман. — Я сустрэў тут высокаадукаваных спецыялістаў, імпануе іх дружалюбнасць. Не разумею, чаму столькі гадоў мы былі раздзелены. Да таго ж у наіяўнасці шырокія магчымасці для бізнесу, прычым не толькі ў галіне дрэваапрацоўкі. Таму я вырашыў адкрыць у Мінску свой офіс. Аднак адразу хачу заявіць, што не маю намеру нажывацца на бядзе беларускага народа.

Больш таго, супрацоўніцтва з фірмай «Сканам» можа прынесці немалую карысць пацярпелым ад катастрофы ў Чарнобылі. Не сакрэт, што будаўніцтва жытля для перасяленцаў

з заражоных зон звязана з вялікімі праблемамі. І тут вельмі прыдаліся б дамы са зборных канструкцый, пастаўку якіх мог бы забяспечыць Герард Полдэрман, падключыўшы да гэтага шэраг заходніх фірм. Больш таго, можна было б і ў Беларусі стварыць сумеснае прадпрыемства па іх вытворчасці, максімальна выкарыстоўваючы мясцовыя матэрыялы і рабочую сілу.

Заходні прадпрыемнік прывёз рэкламныя праспекты розных пабудов са зборных элементаў. Разам з вядомым беларускім архітэктарам Леанідам Левіным, сустрэчы з якім арганізаваў беларускі саюз імя П. Машэрава «Зніч» дапамогі ахвярам чарнобыльскай трагедыі, яны абмеркавалі план пабудовы паселішча на 5 тысяч чалавек. Такого, якое б задаволіла на сучасным узроўні і спажывецкія, і эстэтычныя запатрабаванні людзей і стала першым крокам у развіцці супрацоўніцтва галандскіх і беларускіх архітэктараў і будаўнікоў.

— Ніхто не можа гарантаваць, што Чарнобыль не паўторыцца ў другім канцы света, — заканчвае гутарку наш госць. — Таму мы павінны згуртавацца, каб ні зараз, ні ў будучыні ніхто не застаўся адзін на адзін з бядой. Вярнуўшыся на радзіму, я пастараюся яшчэ раз прыцягнуць да катастрофы ў Беларусі ўвагу грамадскасці.

Што ж, грэх адмаўляцца ад дапамогі. Але і спадзявацца толькі на яе нельга. Трэба аб'яднаць намаганні ўсіх людзей добрай волі незалежна ад іх філасофскіх і палітычных перакананняў. Пра свае намеры заходні бізнесмен ужо заявіў. Ці знойдзецца, у сваю чаргу, савецкі прадпрыемнік, які саставіў бы яму пару для ажыццяўлення добрай справы? Хацелася б верыць, што так. Усе прапановы на гэты конт саюз імя П. Машэрава абавязуецца пераслаць зарубежнаму адрасату.

В. БІБКАУ.

НАДЕЖНЫЙ ПАРТНЕР

Первая в республике ассоциация строителей — «ЧИАСС» — создана в Минской области. Поселок Чисть Молодечненского района, становится все более популярным среди сельских застройщиков, колхозов, совхозов, предприятий агропрома. Большую часть своей продукции завод крупнопанельного домостроения поставляет на объекты своей области, выручает соседей, помогает переселенцам, пострадавшим от аварии на Чернобыльской АЭС.

Чистинские дома можно узнать сразу. По своей конструкции они очень напоминают сельских собратьев, построенных из дерева, — такие же уютные, с двускатной крышей, крылечками, верандами. Несмотря на то, что коттеджи спроектированы в двух уровнях, они хорошо вписываются в ландшафт деревни. Лучшая реклама продукции завода — это то, что сами чистинцы живут в домах собственной конструкции. Чистинская ассоциация — находка для сельских застройщиков. Тем более, что объединяет она и тех, кто строит — а это около десятка межхозяйственных передвижных механизированных колонн, среди которых Минская, Борисовская, Вилейская, Городейская, Молодечненская, Слуцкая, и тех, кто обеспечивает строителей

необходимыми деталями и конструкциями. Эту миссию выполняет Чистинский завод крупнопанельного домостроения. В строю пока только первая его очередь, но не за горами и ввод второй. Имея под руками необходимые материалы, строителям проще организовать свой труд, обеспечить высокое качество работы. Это поняли и члены двух кооперативов, которые созданы при ассоциации и выполняют

один — проектные, другой — монтажные работы. Увидели свою выгоду и те, для кого нужно строить: колхозы, совхозы, агропромышленные предприятия стали больше обращаться за помощью к новой, мощной организации. Они не прочь стать ее акционерами. НА СНИМКАХ: коттеджи усадебного типа в поселке Чисть; детский сад в поселке. Фото А. НИКОЛАЕВА.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ ПЕРЕСТРОЙКИ

БЕЛОРУССИЯ ИДЕТ К РЫНКУ

Обновленный едва ли не наполовину Совет Министров Белоруссии уже разработал комплексный план организационно-практических мер по реализации «белорусской концепции» экономического суверенитета. Он предусматривает, в частности, подготовку целого пакета законодательных и нормативных документов. Их будет не менее 50.

Как сообщил на сессии Верховного Совета БССР Председатель Совмина республики В. Кебич, правительство отвергает тот вариант перехода к рыночной экономике, который исходит из расширенного трактования полномочий Союза и идеи совместной компетенции Союза и БССР. По его мнению, это вновь привело бы к прежнему расширению прав союзных органов в ущерб суверенитету Белоруссии. Время же и ситуация диктуют иной подход к решению проблем. Республика должна обладать полной самостоятельностью в определении структуры экономики, форм и методов хозяйствования и управления, в распределении производственной продукции и дохода. Только на этой основе и должен осуществ-

ляться переход к рыночной экономике.

И первое, на что, судя по всему, намерены направить свои усилия сегодня члены белорусского правительства, — децентрализация собственности, разгосударствление экономики, налаживание поддержки предпринимательства.

По приблизительным подсчетам специалистов, не менее 50-60 крупных предприятий машиностроения и химической промышленности станут акционерными, в аренду перейдет до 25-30 процентов предприятий легкой промышленности, строительства. Что же касается торговли, сферы услуг, пищевой промышленности, то в этих отраслях будут выкуплены или преобразованы в народные до 50 процентов предприятий.

Есть конкретные, хотя, быть может, и спорные предложения у Совета Министров и по всем другим вопросам, связанным с переходом к рыночной экономике. Так, кажется, найдены пути для увеличения производства строительных материалов, столь необходимых сегодня в Белоруссии: тот же кирпич будет выпускаться в каждой области, а со временем и в каждом районе, мо-

жет, даже в отдельных хозяйствах. Чтобы не зависеть от поставок хлеба из центра и тратить минимум валюты на его закупку за рубежом, планируется интенсивное развитие собственного зернового хозяйства. Товарный голод, взявший в тиски и белорусского потребителя, предполагается ликвидировать, максимально ограничив вывоз дефицитов за пределы Белоруссии: для населения республики будут введены именные чековые книжки, а если и это не поможет, то в оборот пойдут и собственные деньги.

Правительственная программа перехода к рыночной экономике, впрочем, во всех деталях пока неизвестна. Ее обсуждение, видимо, состоится на следующей, осенней, сессии Верховного Совета БССР. Но и теперь очевидно: новое белорусское правительство не намерено ни ждать помощи из центра, ни бездействовать. Оно уже делает первые шаги на пути к долгожданному экономическому суверенитету, причем, как подчеркнул в своем докладе В. Кебич, не хватаясь за все сразу, а соизмеряя желания с реальными возможностями.

Наталья БУЛДЫК,

ТОЧКА ЗРЕНИЯ УЧЕНОГО

СТАТУС НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ

Так сколько же в нашей стране наций и народностей? Всероссийской переписью 1897 года их зарегистрировано 197. Всесоюзная перепись 1926 года уменьшила их число до 178. Эта тенденция получила свое продолжение. По всесоюзным переписям 1959, 1970 и 1979 годов в стране проживает «свыше ста» наций и народностей. Однако, как следует из недавних сообщений центральной прессы, в картотеке одного энтузиаста из Белоруссии значится около двухсот этнонимов, живущих на территории Советского Союза. Если это подтвердится научной экспертизой, значит, десятки народностей никуда не исчезли и продолжают существовать со своими проблемами и интересами.

Но может ли столь удивительная устойчивость национальной самосознания сама по себе обеспечить нормальные условия для их существования и развития? Ясно, что нет.

Перестройка сделала достоянием общественности поистине катастрофическое положение немногочисленных народов Крайнего Севера, Дальнего Востока, Сибири, некоторых других регионов. Об этом немало писалось. Предполагалось, что потребность их этнического развития гарантируется союзным государством и национальной государственностью тех народов, на территории которых они проживают. Но на деле это оказалось не так.

По недавним подсчетам московских ученых А. Зубова и А. Салмина, из учтенных ими 127 народов 63 не имеют своих национально-государственных или административно-территориальных образований. Без соответствующих государственно-правовых атрибутов эти народы оказываются в положении бедных родственников (в условиях административно-командной системы управления они практически беззащитны). Однако сегодня на смену диктату союзных ведомств пробивается диктат соответствующих институтов и структур ряда союзных республик. В случае такой замены права малых по численности народов вновь окажутся без должной защиты.

Платформа КПСС «Национальная политика партии в современных условиях» дает основу для решения назревших проблем. Этот исторический шанс мы не имеем права упустить.

Некоторые аспекты уже проясняются. Это восстановление национальной государственности тех народов, которые были лишены ее в годы войны. Это и возвращение к оправдавшему себя в 20—30 годы национальным сельским Советам.

Вместе с тем необходимы более крупные и радикальные преобразования. Речь идет о реализации в полной мере ленинской концепции государственного строительства, согласно которой все народы, как большие, так и малые, имеют право на создание своей национальной государственности в той или иной форме. Одно из необходимых условий — компактность проживания.

Такие вопросы уже поставлены. Польское население в некоторых районах Литвы на своих полномочных форумах потребовало создания национальной автономии в составе Литовской ССР. В ноябре 1989 года чрезвычайный съезд гагаузского народа провозгласил образование Гагаузской автономной республики в составе Молдавской ССР. Парадоксально, но именно республиканская бюрократия оказывает этому процессу яростное сопротивление. Президиумы Верховных Советов Литвы и Молдавии объявили указанные решения незаконными.

На Украине проживает 293 тысячи молдаван — это 0,6 процента населения республики. Здесь действует 111 молдавских школ. На молдавском языке выходят газеты, ведутся радио- и телепередачи. В Молдавии, где проживает 561 тысяча украинцев — это 14,2 процента ее населения, нет ни одной украинской школы, нет украинских газет, передач по радио, телевидению.

Проблема национальных меньшинств не надумана. Необходима разработка статуса национальных меньшинств. В качестве идейно-теоретической и юридической основы для разработки законов, гарантирующих права национальных меньшинств, следует положить «Проект закона о равноправии наций и о защите прав национальных меньшинств», написанный Лениным в мае 1914 года для внесения большевистской фракцией в IV Государственную думу. Он придавал этому документу большое значение, однако внести проект не удалось. Началась первая мировая война, большевистская фракция была арестована.

Впервые этот документ был опубликован в 1937 году в XXX ленинском сборнике. Тогда заложенные в нем идеи не могли быть реализованы. Сегодня настало время вернуться к ним. Первый такой шаг сделан в проекте закона о свободном национальном развитии граждан, проживающих за пределами своих национально-государственных образований или не имеющих их на территории СССР. Однако должны последовать и другие решения.

В общественном сознании пока еще нет достаточно четкого понимания того, что создание национальной государственности изменило статус многих национальных меньшинств дореволюционной России. В то же время представители русской нации, проживающие за пределами Российской Федерации, превратились в национальное меньшинство на территории национальных союзных республик. Национальным меньшинством на территории республик стали и представители всех других национальностей, в том числе те, кто имеет свою государственность в рамках Союза. Эта принципиально новая ситуация в ряде случаев создает предпосылки для превращения национального экстремизма в местный шовинизм, ведет к ущемлению гражданских, национальных, профессиональных и иных прав национальных меньшинств, что совершенно не вяжется с общепринятым понятием о равноправии.

Сегодня пора отрешиться от представления, что шовинизм присущ лишь представителям бывшей великодержавной нации. К сожалению, диалектика такова, что помимо шовинистических проявлений, встречающихся среди русского населения, мы сталкиваемся в настоящее время с национализмом, перерастающим в местный шовинизм.

Анатолий ЛИСЕЦКИЙ,

ДА 80-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

Ларыса ГЕНІОШ

Сёлета ў жніўні Ларысе Геніюш споўнілася 80 гадоў. На жаль, яе ўжо няма з намі. Неверагодная цяжкасць лёс выпала на долю беларускай паэтэсы.

Ужо на чацвёртым годзе жыцця, калі пекла першай сусветнай вайны наблізілася да Жлобаўцаў, яна змушана была пакінуць родную зямлю. Гэтая першая ростань, праўда, была нядоўгай — як толькі адступілі немцы, усталяваўся мір, бацькі разам са сваімі дзецьмі вярнуліся дадому, на сваё селішча. Ларыса — тады яшчэ не Геніюш, а Міклашэвіч, — пайшла ў школу, скончыла Ваўкавыскую гуманістычную гімназію. У гімназіі яна пачала пісаць вершы, а потым нечакана закахалася ў свайго ж беларускага хлопца — студэнта-медыка Івана Геніюша, які вучыўся ў Празе і прыехаў да бацькоў на канікулы. Пасля вяселля Іван Геніюш паехаў зноў у Прагу, а Ларыса, астаўшыся дома, нарадзіла сына Юрку. Па жывымі трымі ў бацькоў мужа і паставіўшы сына на ногі, Ларыса Геніюш пераязджае на сталае жыццё ў Прагу. Апынуўшыся там у асяроддзі беларускай эміграцыі, Л. Геніюш паступова ўцягваецца і сама ў палітычную дзейнасць, становіцца сакратаркай старшыні ўрада БНР, а потым скарбнікам сумна вядомага «Беларускага камітэта самапомачы» ў Празе.

У 1944 годзе Л. Геніюш разам з мужам была асуджана Судовай калегіяй па крымінальных справах Вярхоўнага суда БССР на 25 гадоў зняволення ў папраўча-працоўных лагерах. Пасля смерці Сталіна, калі пачаўся перагляд судовых спраў асуджаных і рэпрэсаваных, пераглядалася справа і Геніюшаў. Камісія Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР абвінавачванне прызнала абгрунтаваным, але, улічваючы іх прыкладныя паводзіны і добрасумленны адносіны да працы, тэрмін пакарання зменшыла да 8 гадоў, і па яго адбыцці іх вызвалілі.

Ларыса Геніюш — аўтар паэтычных кніжак «Ад родных ніў», «Невадам з Нёмана» і «На чабары настоена», у якіх роздум пра духоўную спадчыну народа, пераемнасць народных традыцый, а таксама дзвюх кніжак для дзяцей.

Апошнім перададзеным крыкам паэты назваў пісьменнік Б. Сачанка «Споведзь» Ларысы Геніюш, якая пісалася ў апошнія гады жыцця і была надрукавана сёлета ў некалькіх нумарах часопіса «Маладосць». У ёй — «усё, што яна ўбачыла, перажыла, перадумала, яе горыч і боль, хваляванні і пакуты. Тут уся яна, якой нарадзілася, была, — вялікая гаротніца за свой край, за народ, які любіла больш за ўсё на свеце».

СПОВЕДЗЬ

Благаслаўлены родны дом, дзе бацькі і ўся дарагая сям'я. Благаслаўлены маленькі кусочак роднай, бацькавай зямлі на вялізнай планеце, які называўся Жлобаўцаў. Называўся, бо сяньня яго няма, тага нашага фальварачка, і нават яго назовы. Там калгас з нейкай ультраасвецкай таварыствай, дом перавезены ў Ваўкавыск, разам з гумном, а там, дзе была наша сям'я, стаіць толькі даўгі мураваны хлест і некалькі дрэў, якіх яшчэ не пасьпелі выкарчаваць на папал сцянае. Калі бываю там, дык прашу: «Пакіньце яшчэ хоць гэтыя дрэвы...» З сяла Аляксандраўка, што ля Воўны, ад старых прыцеляў маіх бцькоў Зелянкевічаў відно як на далоні нашу сям'ю і чутно, здаецца, як вецер калыша дрэвы. Часам доўга ўглядаюся на сьцежкі маладосці — ажываюць успаміны і здаецца мне: спрацаваныя матчыны рукі туляць мяне ласкава да сэрца, алегую, ці як мы казалі — прагонам, шырока крочыць тата, я яму толькі па бараду, і, угледзеўшы мяне, ён заўсёды ўсьміхаецца пад сваімі крыху рыжымі вусамі, і заўсёды падзеліцца думкамі накшталт: Полацкае княства сяньня зрабілі непапулярным са страху, каб не сэ-

паравалася па праву ад імперыі, але ці ты думаеш, што твая Беларусь утрымаецца эканамічна, калі б была самастойнай? Тата ведае, чым жыву, і часамі хоча мяне паклявіць, як малое дзіця. Крыху спрачаемся, мае ідэі для яго, з дзядоў ужо нявольнага, як экзотыка. Тата ведае, чым за гэта плаціцца, і паглядае на мяне з нейкай чуласцю сумнай.

А навука адчыняла вочы на раскіданыя, чароўныя, несабраныя скарбы маяго Народу. Выдатна, у вачох маіх, аддзяліліся нашыя сцяны ад тых паўінтэлігентнаў, у асяроддзі якіх мне давялося жыць. Спраўды разумных людзей я тады яшчэ не сустрэла. Трыгчына адна я йшла нейкі вобмацкам, інтуіцыяй да сваіх праўд, а якія яны — я добра ведала з ідэалаў французскай рэвалюцыі, з вясны народаў, з канстытуцыі Амэрыкі. Ірвала мне сэрца нацыянальная і сацыяльная несправядлівасць. Родзіцца жа аднолькава малое стварэнне, з усімі правамі на жыццё, і чаму ж так розная доля? А палкі і людзі ў іх на службе былі як сьляпыя, як жа яны знушчаліся над народам проста ў ача-

Калядоўнікі стаялі разгубленыя, не ведалі, якую песню зайграць для гэтае сям'і, нарэшце «дзед» зацягнуў:

А ў нашага пана Сцяпана
вумная жана,
Бог яму даў вумную жану
ў яго даму...

Паслухаўшы, ён і яна палагднелі. Жонка ўжо не сварылася, бо «вумная» ж, дык чаго ёй сварыцца. І мужык не злавяўся, бо калі жонку ўзяў «вумную», дык і сам «вумны», то і не трэба ляцацца. І хлопчык болей не плакаў, і ніхто не змёрз у гэтай хаце.

Былі ў няшчаснай кабеты, у якой прапаў муж, збег або загінуў ці яшчэ што, а яна ў выхадныя сядзела дома, нікуды не хадзіла, ні ў кіно, ні на танцы, усё чакала ці старога, ці новага свайго каралевіча, а не прыходзіў пакуль што ніхто. З ёю ў кватэры жыў сабака, кашлаты колі, дык вась пра гэтага сабаку Мікіта чуў ад Францаўны пагане. Але Мікіта не хацеў у гэта верыць, ён жа бачыў, што жанчына трымае колі проста дзеля жывое душы ў хаце. А цяпер яны мерзлі разам, сярод наледзі і адзіноты. Калядоўнікі сагрэлі яе весткаю, што ўжо ў дарозе каралевіч:

Добры вечар, паненачка,
Праша адамкнуць акечэчка,
Праша адамкнуць і паглядзець,
Ці той едзе, каго ждзеш.
Едзе паніч не тутэйшы,
Не тутэйшы — заганічны,
Заганічны — пекны, слічны...

Былі ў сутарэнні, дзе сабраліся металісты: яны накінулі «казе» на шыю зязлены ланцуг і прымусілі скакаць пад цяжкі рок...

Мікіта толькі дзівіўся, колькі ў мястэчку неабгратых, непрыкаяных. І радаваўся, калі траплялі ў шчаслівыя, толькі крыху падмарожаныя сем'і. А вась з рабочага інтэрната іх выставіў камандант. Без мордабіцця, культурна, але паказаў на дзверы: «не паложана». Снегавы віхор павёў іх далей, паўз застыглыя дзверы. Дзіўны ён нейкі стаў: з белага змяніўся ў ружовы і нават патрэскаваў, выкідаючы з сябе жарынікі. Пад'езд, у які яны ўвайшлі, цяпер здаўся Мікіту надта знаёмым, пазнаў ён нават неадкуркі, прымерзлыя да лесвічных прыступак. Ён вачыма папытаў «дзед», у «казы»: «нашто сюды? А яны нічым не адказвалі на ягоную разгубленасць, адно падліхвалі яго ўсё бліжэй да знаёмых дзвярэй, і не было як не паслухацца іх. Чаго яны прыцягнулі яго сюды? Не хэпала. Каб Францаўна пазнала Мікіту ў гэтым вусатым «немцу» з абведзенымі вугалем бровамі. І што рабіць «ка-

Заканчэнне.

Пачатак у №№ 34, 35.

У П Р О Ч К І

Пятро ВАСЮЧЭНКА

зе» ў гэтае кватэры, дзе ўсё як мае быць, дзе жыўць не п'яніцы, не наркаманы, не металісты, не прасцігоспадзі, а дзве культурныя, спраўныя жанчыны, Валерыя і Францаўна? Яны ж усё робяць як след, бо ведаюць, як трэба жыць. Каго ж тут ратаваць ад сцюжы? «Дзед» жа, мусіць, лічыў іначай, бо ўжо націснуў на кнопку званка.

З'явілася постаць, апанутая не то ў начную кашулю, не то ў саван. Блакіт халодных вачэй падаўся да болю знаёмым, але іх мёртвае нерухомасць сведчыла аб тым, што перад ім ужо не Валерыя, нехта чужы. Усе чацвёрта як бы паглынуліся вусцішным позіркам ледзяных вачэй, адбіліся ў зэрках — і нічога не змянілася на акамянелым твары, нават не зварухнуліся вусны. Постаць знікла, дзверы зачыніліся з глухім стукам, нібы века труны.

«Дзед» зноў упарта націснуў кнопку. За дзвярыма забубнеў голас Францаўны: «Пужаць надумалі казінымі мордамі. Я ім пакажу казлоў. Я ім пастрою хаханькі абізынам». Яна вынесла да іх свае шэсць пудоў марудна і паважна, як выносяць нябожчыка. Зноў насыпалася словы, злыя і калючыя, але вымаўляла яна іх як бы па інерцыі, па старой звычцы, якая не пакідала яе зняможанае ад сцюжы, ужо абыякавае да ўсяго на свеце цела: «Што, маладыя людзі, выпіць хочацца, а нету за што? Ага, канешне, хочацца пакушаць і выпіць». От яны і ходзяць па кватэрах, дурняў з сябе строяць і думаюць, што за гэта ім насыплюць поўны мех. Работаць нада, а не папрашайніцаць. За тое, што вочы гарэлкі пазалівалі, за гэта ж ніхто не заплаціць? От я вам што скажу: калі яшчэ раз увіжыце вашы страшныя морды, то будзеце ведаць, дзе міліцыя, дзе што. Ходзяць, панімаеш. Людзей пужаюць. Ні культуры, нічога святаго за душой у іх». «Цётка, — лагодна папрасіў «дзед», — памаўчы». «Ах ты, сапляр, ешчо ў маём доме мяне ж павучаеш. Ды мне не чава гаварыць з такой басотай. Думала, што яны прастыя словы панімаюць. Няхай з вамі ў міліцыі па-другому разгаварываюць».

Чацвёрта даслухалі і рушылі па лесвіцы ўніз. «Дзед» раптам заспяваў у гонар гаспадыні:

А ў бару, бару

Стаяла сасна
Вілаватая.
А Леакадзія
Францаўна
Кілаватая.

Мікіта ажно здрыгануўся: гэтак абразіць Францаўну. Ён азірнуўся: яна скрыгатала зубамі, замагільным голасам жадала ім чорта лысага, смалы гарачай, трасцы, пранцаў і шмат чаго такога ж прыёмнага, а цела яе, бездапаможна-азызлае, як бы маліла аб паратунку, — але як ёй было дапамагчы? Недзе падкочвалася да будынка на мяккіх колах міліцэйская машына. Яны не сталі чакаць, пакуль з імі пагазораць так, як абяцала Францаўна, і з гонарам, няспешна адступілі.

Ішлі моўчкі. Мікіту не хацелася гаварыць. Няможна павярць, што іх дом, дзе яму было добра хаця б зрэдка, цяпер прападае, гіне ад сцюжы. Але як не павярць, калі і зараз стаіць перад вачыма: Валерыя, загорнутая ў саван, яе нерухомы позірк? Што было б той Францаўне вынесці хаця б які кавалак сала з халадзільніка. Замест таго нагаварыла крыўдзых словаў.

Ліхтары не гарэлі; Мікіта спачатку не ўцяміў, што асвятляе ім дарогу. Пакуль не ўгледзеў: «дзед» выхапіў з снегавога віхру, што распаліўся ўжо да чырвані, паходню і нёс яе перад сабою. У зырк ім святле ад яе Немец убачыў калядоўнікаў ужо не тымі, што яны былі гадыны тры таму.

Не засталася і знаку ад Грыбка, Баранькі, Баўтрамея. Ішоў сівы, стомлены, згорблены Дзед, абаяраючыся на кулбу, цягнуў на павадку Казу. Таропка пераступаў, ляпаючы скрыдламі, Жораў, пакідаў на снезе птушыныя сляды. Ззаду застаўся касцёл з двума вострымі спічкамі, пацягнуліся елкі, нарэшце выйшлі на Віленскі шлях, а Мікіта ўжо не знаходзіў у сабе сілы адарвацца ад астатніх, хоць ніхто яго не цягнуў з сабою. Мікіта яшчэ жыў у гэтым Немцы, яшчэ працісь дахаты, да жонкі і Францаўны. Але вусы, калі ён узяўся за іх рукою, ужо не адлепліваліся, намалаяваныя вугалем бровы таксама былі свае. Вось табе і кілбасы.

...Ён жа думаў: гульня, ну не кілбасы, дык нейкая там самадзейнасць, гурток, які ўтварылі Баўтрамей і такія, як ён. Гулялі і не ведалі ў што гулялі. Зварушылі нешта таямнічае і магутнае ў свеце, у прыро-

дзе, і цяпер яно навалілася на іх усім цяжарам, нязведанай сілай. Але чаму менавіта не іх? Чаму тое безназоўнае, пра што цямьня іх вылавіла сярод мноства людзей? Ён жа ведае гэтых як аблупленых, з Баранькам і Грыбком штодня бачыліся ў пякарні. Рабацягі як рабацягі, хіба што каля хлеба і пахне ад іх хлебам. А Баўтрамей выпакае ацэглу на сваёй цагельні, нічога асаблівага. А тут вунь што выпеклася. Куды яны цяпер і які яны цяпер — без жонка, без даху над галавой, без цвёрдых акладаў? І хто цяпер будзе разводзіць па мястэчку цёплы хлеб і перапечкі? Нашто яны тут? Была сцюжа, будзе і цяпло, сонца паверне на лета, паблугць капжы, сагрэецца ўсё жывое на зямлі. Няўжо сонца, няўжо зямля не абыдуча сваім цяплом, няўжо ім трэба нешта ад чатырох рабацяг, што адбіліся ад свайго жылга, ідуць немаведама куды, перавярнуць ў калядоўнікаў. «Не абыдуча», — раптам прамовіў Дзед новым, незнаёмым яму голасам. Нібы бронзавы звон загуў у ягоных грудзях. Тады і Немец адчуў, як у ім наліваецца бронза голас ішога чалавека. «Бывайце», — сказаў ён, азірнуўшыся на мястэчка, дзе заставаліся Валерыя і Францаўна, і не мог нічога дадаць, бо не ведаў, калі і якім ён вернецца сюды. Пайшлі праз ноч і сцюжу чацвёрта — наперадзе Дзед з паходняю і кульбай, за ім Каза, Жораў, Немец.

Што пасля? Нічога асаблівага. Шукалі праз міліцыю па ўсёй краіне, ды нікога не знайшлі. Ніхто асабліва не дзівіўся: мала куды можа падацца ўпрочкі малады муж, калі ў яго такая сярэдзіта жонка. Не для таго ж сыходзіць, каб адшукалі. Жонкі пагаварылі ды перасталі, а напраўду, дык ніхто асабліва і не гавараў. Жыццё Валерыі ахінуў суцэльны сум, але яна нават сабе не змагла б адказаць, ці гэта ад Мікітавых процак яе нуда, ці яшчэ ад чаго. Душа яе была як каламутны вір, у якім яна сама не магла нічога разгледзець, ды і не абяжарвала сябе марнай працай, бо трэба было пачынаць тое жыццё, якое зробіць яе аднолькавай з іншымі кабетамі, ад якіх мужыкі сышлі ўпэраці. Пра Грыбкову жонку таксама расказваў нецікава. Калі ёй надакучыў Ігнацька, яна знайшла сабе новага кахан-

ка, але гэта быў латруга і п'яніца, да таго ж злы. Але яны некай прыцярпеліся адно да аднаго: то ён яе ганяў, то яна яго круціла ў барані рог, калі быў моцна п'яны. А вась з Францаўнай атрымалася горай. Юзік не прыходзіў ды не прыходзіў, думалі ўжо, што з'ехаў да дачкі ў Кандалакшу. А вясною, калі ўсё растала, на возеры Тросна выплыла цела. Яшчэ, мусіць, перад Новым годам праваліўся Юзік у прамывіну разам з матацыклам.

А так нічога не адбывалася — ні благаго, ні надта добрага з тымі, хто бачыў на Вялікую куццю калядоўнікаў. Было ў іх усё, як у астатніх людзей: слёзы і смех, быў хлеб, было і да хлеба, гадаваліся дзеці. Таму на калядоўнікаў хутка забіліся. Толькі не мог забіцца адзін пазаштатны карэспандэнт раёнкі. Яго абурала каляда як шkodны перажытак праклятай мінуўшыны, і сваё абурэнне ён нарэшце выліў праз фельетон, які называўся «Дакуль хадзіць рэліктавым казлам!» Фельетаніст у смяхотных фарбах распавядаў пра п'яных казлабізай, якія, апануўшыся казламі і птушкамі, напалохалі паўмястэчка, а адна бабуся ледзь зыратавалася валідолам. «Навошта балзэмаваць труп рэліктавага казла, калі ў пасёлку ёсць кіно, клуб, лязня і іншыя месцы адпачынку?» — пытаўся разгневаны смехаворца.

Гэтак у мястэчку. А там, дзе пралягаў Віленскі тракт, тварылася іншае, калі верыць розным чуткам. Дзіўнае распавядаў вадзіцель «Калхіды», які з-за паломкі мусіў заначаваць у лесе ў зімовую ноч. Кляўся, што чуў, як нехта біў у бубен, нехта жаласна спяваў у прычымлым заснежаным лесе. А потым бачыў на паляне, непадалёк ад шашы, як расклалі цяпло і наладзілі нейкае дзікае ігрышча. Частаваліся з мехам, нейкі гарбаты дзед, павесялеўшы ад ежы і цёпліні, біў сабе ў грудзі, і тады ў ягоных грудзях дзёх прачынаўся звон і гуў у гэтым лесе. Распавядаў ён і тае, чаму павярць цяжка, а растлумачыць, чаму так, яшчэ цяжэй. Быццам засмажылі казла на тым вогнішчы і з'елі, тады склалі косткі, і з костак сабрался і ўстала новая казла.

Той звон чуў не адзін ён, ігрышча ў лесе бачыў не ён адзін. Ходзіць каляда ад месца да месца, ад вёскі да вёскі. Памятаю, знаёмай мне падалася казіная пыса, калі глядзеў на скокі калядоўнікаў у Трапецкім. Хаця тут лёгка і абмяліцца. А тыя — яны сядзяць дзе-небудзь вакол цяпельца, пахадзіўшы па людзях, назбіраўшы чужога холаду.

відкілі Душылі падаткамі, ганьбілі мову, нават не прызнавалі нашай народнасці, быццам ідзі дэмакратыі і вольнасці людзям зусім не кранулі іх сэрцаў і розуму, у існаванні якіх я сумнявалася нават... Побач з беларускай галечай высокія зарплаты найніжэйшых уряднікаў і страх іх з нашага існавання.

Муж вельмі ласкавы, стараецца мяне пазнаёміць з бел. літаратурай, якой амаль ня знаю. Ведаю М. Танка і вельмі захапляюся яго творчасцю, гэта на ўзроўні, гэта тое, што трэба. Муж мне чытае Купалу, расказвае аб сабе, як скончыўшы расейскую гімназію ў Горадні, не мог паступіць на польскі ўніверсітэт. Гімн ня мела дзяржаўных правоў. У Ліцьве, у Коўне, спыніўся Урад БНР у дваццатых гадох, які пасля запрасілі да сябе Чэхі, адначасова прызначыўшы беларусам, як і інш. славянам, дзяржаўныя стыпендыі для студэнтаў. Беларусы высладалі нелегальна сваіх сыноў, пераважна абсалвэнтаў бел. гімназіі на навуку ў Прагу.

Дзеячы благаслаўлялі моладзь на навуку і бралі ад кожнага забавязанне, што, атрымаўшы асвету, кожны беларус выдасць кніжку на роднай мове на спецыяльнасці і дасць за свой кошт вышэйшую асвету аднаму сваяму суайчынніку. Не было інтэлігенцыі, якую належала тварыць. Падпісаў гэта і муж. На дарогу благаславіў яго Браніслаў Тарашкевіч, а старэнькі Грыне-

віч толькі ва ўсіх пытаўся, якія ведаюць песні народныя, каб заспявалі.

Пасля з'езду, які быў скліканы ў Бэрліне, дзе заклікалі ўсе беларусы, каб вяртацца і будаваць т. зв. «Народны свой дом», як тады казалі, цэнтр БНР не прыняў прапановаў Цішкі Гартнага (Жылуновіча) і не ліквідаваў БНР. На Бацькаўшчыну яны не вярнуліся і захавалі часна, хоць самыя былі ў цяжкіх матэрыяльных варунках, ідэю незалежнасці Беларусі. Цвікевіч, Заяц і Пракулевіч вярнуліся ў БССР, але хутка іх там зьліквідавалі фізічна.

У Чэхях я адразу адчула вельмі нямілую зьяву — там выразна не любілі т. зв. чужынцаў. Іх было ў Празе многа, ад яўрэяў пачынаючы. У Чэхаславацыі была сапраўдная дэмакратыя, свабода, там кожны мог вучыцца і жыць. Праўда, працаваць не ўсім дазвалялася, бо было шмат сваіх беспрацоўных, і так мой муж працаваў, сказаць, нелегальна за маленькія грошы. Ён замяшчаў лекара — спецыяліста скурна-венералагічных хваробаў, чэскага легіянера палкоўніка Віцеслава Градзіла, які працаваў сам на чэскім Градзе (Крамлі), а муж усёй час вёў ягоны кабінет. Градзілу падабалася чэснасць і працавітасць беларуса, а муж меў там харошую і цікавую практыку і мінімум для нашага пражыцця.

На гару да нас пачалі заходзіць дзіў-

ныя тыпы, яны проста выразна былі аб нашым настроі, лаяльнасці. Што ж, мы без грамадзянства і ня прасім ніякага, а нямецкае нам напэўна далі б... Сьмешна. У Ермачэнкаў быў свой ад'ютант, нейкі Аўчыньнікаў, казалі, што некалі Ермачэнка быў за цэра ў яго ад'ютантам, а цяпер зьявіліся ролі. За ўлады БНР Ермачэнка быў консулам бел. у Канстантынопаля і выдатна разбагацеў там, прадаючы бел. візы эмігрантам, якія ратаваліся ўцёкамі за граніцу. Вось гэты ад'ютант, які ні слова не ўмеў па-беларуску, а выступаў як прадстаўнік нашай нацыі, назаўтра пасля нападу нямецкага на СССР пачаў аб'язджаць нас усіх і тэрмінова нас склікаць у Камітэт!

...Ермачэнка зачытаў тэлеграму Гітлера ад нашага Камітэту. Мы пачалі пратэставаць, што Камітэт самапомачы — арганізацыя апалітычная. Ня мае права даваць такіх тэлеграмаў. Ага, перад гэтым прыйшоў муж, які на дадатковы тэлефон Ермачэнкаў сьпяшаўся сюды з працы. Яму ня далі яшчэ ні сесцыі, ні апомніцца, як ужо «выбралі» яго старшынёю сходу і Ермачэнка пачаў чытаць тэлеграму. Я нічога яшчэ ў гэтым не разумела, а муж зьбялеў — ён бачыў подлы і хітры «ход» Ермачэнкаў... Тэлеграму акрэсьліў Ермачэнка як ад «беларусаў у Празе» ці нейк гэтак. Напісалі пратакол сходу, але ніводзін з нас не падпісаў яго! Не падпісалі гэтага сьведэма.

А кніжак у нас наогул прыбывала, не было толькі ніколі грошай. Кормячы ўсялякіх уцекачоў, сяброў і не сяброў, я толькі думала: «Божа, я ўсё аддам, што маю лішняе, галодным і патрабуючым, толькі дай так, каб маёй змерзлай, галоднай маме даў нехта кусочак хлеба ці місачку цёплае стравы там, у гэтай Богам забытай зямлі». Мы наогул лічылі з мужам, што галоўнае толькі тое, каб людзі перажылі страшную вайну, а пасля і ў нас будуць грошы.

ПРАЦЯГЛАСЦЬ

На роднай зямельцы ўсе мы не госці,
Усе мы чыесці, ўсе мы кагосці.
Хоць спаракнелі дзядоў нашых косці,
У нашай натуре ёсць іхняе штосьці.
У падняволлі ад пыхі адсталасць,
На вузкіх загонах народу трываласць.
Жаночая гожаць, мужчынская сталасць,
Лагоднасць з сябрамі і з ворагам ярасць.
У цягліцах сіла, а ў сэрцы каханне.
У працы і ў песні без стомы, хістання.
Роднаму вернасць, да гнёздаў вяртанне,
З тугою бязмернай, усе крыху сяляне.
Усе з баразенкі, ад нівы, ад плуга
Ідзем часам асфальтам, як полем ці лугам,
Калі непасільна бывае і туга,
Мы к ворагу грозны, а з сэрцам да друга.

ЖЫЦЦЁ І ЛЁС СПЕВАКА МІКАЛАЯ ВОРВУЛЕВА

НЯЗГАСНАЯ ПЕСНЯ

Ён вучыўся на апошнім курсе чыгуначнага тэхнікума. На канікулах прыняў удзел у абласным аглядзе мастацкай самадзейнасці. Перамог ва ўсіх турах і трапіў на заключны канцэрт. Атрымаў першую ўзнагароду — Ганаровую граматы і залаты гадзіннік. Нехта з членаў журы параіў яму паспрабаваць паступіць у кансерваторыю.

З Кіеўскай кансерваторыі чакаў ён выкліку з бязмерным хваляваннем. Прынялі нарэшце ледзь не апошняга, у канцы рабочага дня. Экзамэнатары стаміліся і не былі ўжо ўважлівыя. Мікалай наблізіўся да стала і паказаў узнагароды. Сярдзітая жанчына зірнула на яго з падліба і, не вымаючы цыгарэты, з'едліва працадзіла:

— Вы памыляецеся, малады чалавек: сюды патрэбна не Ганаровая грамата, а музычная... Ці чытаеце вы ноты?!

— Не! — спалохана выціснуў з сябе юнак.

— Як — не?... здзівілася жанчына. — А калі не, дык ідзіце і паклічце сюды наступнага!

Ворвулеў зьялеў, як палатно.

Нехта з членаў камісіі злітаваўся і прапанавалі яму праспяваць што-небудзь — на свой выбар... Амаль не валодаючы сабою, ён запеў нешта невыразнае. Скончыў і зноў убачыў з'едлівыя вочы.

— Ну што ж, тэнар, слабенкі... Не для нас!

Перажываў няўдачу балюча. Стаў пануры, маўклівы і нейкі адчужаны. Прыгадваў поспех у самадзейнасці і крыху падбадзёрваўся. Гадзіннамі сядзеў у бібліятэцы. Чытаў біяграфіі слаўных спевакоў. Дужа ўсхваляваўся, калі даведаўся, што былі такія, што таксама праваліся спачатку, але не здаваліся і нарэшце дасягалі жаданай мэты. Павесялелы, тайком ад блізкіх напісаў заяву ў Арцёмаўскі музычны тэхнікум. Адтуль атрымаў выклік. На экзамене адчуў увагу і нават ласкава папрацілі яго праспяваць тое, што

найбольш падабаецца самому. Неяк адразу стала лягчэй на душы, знікла напружанне. Голас загучаў свабодна і натуральна, як дома.

Яго прынялі ў тэхнікум, і хлопец быў, як кажучы, на сёмым небе ад радасці. Пашанцавала і ў тым, што быў залічаны ў клас выдатнага педагога В. Карына-Вішкарова, у далейшым прафесара Маскоўскай кансерваторыі.

Пачуўшы голас Мікалая Ворвулева, Карын-Вішкароў адразу здзівіў яго:

— Хто табе сказаў, мой голуб, што ў цябе тэнар? Не, не і не! Самы сапраўдны барытон індывідуальнага, вельмі прыгожага тэмбру. Вось і будзем развіваць яго.

Пачаліся нялёгка, але вельмі карысныя заняткі. Вучань прывязаўся душою да настаўніка. Толькі шчасце было нядоўгае, ім давалося расставіцца. Запрошаны на сталую працу ў Беларускае дзяржаўнае кансерваторыю, Карын-Вішкароў паехаў у Мінск. Педагог, які замяніў яго ў Арцёмаўскім тэхнікуме, вызначыў у Мікалая Ворвулева бас і праз кароткі час заняткаў «пасадзіў» яму голас. Пра гэта дачуўся Карын. Занепакоены лёсам свайго нядаўняга вучня, Карын піша яму ліст, кліча ў Мінск, каб прадоўжыць заняткі і падрыхтаваць яго да паступлення ў кансерваторыю.

І вучань з'явіўся на ратавальны выклік настаўніка. Пад пільным наглядом Карына ўзнавілася праца над умацаваннем барытона. Займаўся настойліва і цярдліва. Не адразу ўдалося дамагчыся чысціні гучання, вярнуць голасу натуральнасць, пашырыць дыяпазон, моц і хараставо.

Калі яны музыцыравалі, у пакой непрыкметна ўваходзіла Н. Паніна, былая салістка опернага тэатра імя С. М. Кірава ў Ленінградзе. Стаіўшыся ў кутку, яна ўважліва слухала. Хутка не толькі згадзілася з думкаю Карына пра вакальныя здольнасці Мікалая Ворвулева, але і сказала, што адчувае ў ім яшчэ не разгорнуты вельмі вялікі талент. Даведаўшыся аб правале ў Кіеве, яна хвалявалася за лёс Ворвулева ў

Мінску. Як ні кажы, экзаменуемы на рэдкасць ранимы: нечакана можа разгубіцца і ў адказны момант не пераадолець нервовай скаванасці. Паніна мела шматгатовы вопыт, ведала і добра помніла, што так здаралася з іншымі і нават менавіта з ёю. А таму глыбока спачувала вучню свайго калегі.

Надышоў чаканы дзень. У цэнтры класа, за масіўным раялем, застыў у чаканні акампаніатар. Крыху ўбаку садзяцца выкладчыкі і асістэнты. А за сталом на ўзвышэнні займае месцы прыёмная камісія. Настае цішыня. Строгая, дзелавая. Усё гатова для выбару абітурьянтаў.

Чакаючы выкліку, Мікалай хвалюецца, здаецца, быў ужо сабраны, упэўнены, а як толькі пераступіў парог кансерваторыі, разгубіўся.

Паклікалі. Увайшоў. Раптам пацямнела ў вачах. Успомніліся кіеўскія пакуты. Падышоў да раяля, стаіць здранцвелы. Карын намагаецца падбадзёрваць яго, але дарэмна.

Абвешчана пачатковая арыя Дэмана. Акампаніатар іграе ўступ. Гучыць апошні акорд. Выканаўца маўчыць, як у рот вады набраўшы, а потым цяжка ўздыхае і пераступае з нагі на нагу.

Н. Паніна хвалюецца, не знаходзячы спосабу, каб памачы анямеламу ад разгубленасці хлопцу. Зноў гучыць акорд. Ён пачынае своечасова, але вяла і нібыта не сваім голасам. Гэты факт са слоў Ворвулева апісала рэжысёр І. Моластава:

«У яго было адзінае жаданне — схаватца ад гэтых шматлікіх, патрабавальных, суровых вачэй».

Всё, что перед собой я вижу,
Я проклинаю,
ненавижу... —

Гэтую фразу Ворвулеў прымусяў сябе дапець велізарным намаганнем волі. І раптам аднекуль з залы прагучала:

Не кляни, а люби,
и прости тебя тот,
В ком любви нет конца,
И опять для тебя
Он свой рай отогрёт...

Сівая невысокая жанчына адказала яму наступнымі за арыяй словамі анёла. Гэта была Н. Паніна. Кіўком галавы прапанавала Ворвулеву разам прадоўжыць сцэну. Выкананыя экспертам дуэт вырашыў лёс артыста. Ён быў залічаны на падрыхтоўчае аддзяленне Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Вучыўся ён з сялянскай старанасцю, але вельмі жадаў апырацца час. У марах бачыў сябе ўжо выпускніком і прызнаным салістам, а ішоў на заняткі і трывожыўся ад усведамлення, што давядзецца доўгія чатыры гады адольваць навуку, выконваць нялёгка практыкаванні і толькі тады стане відаць, што атрымалася. Не думаў і не мог прадачыць, што давядзецца чакаць яму пятнаццаць гадоў таго шчаслівага дня, калі атрымае дыплом аб сканчэнні кансерваторыі.

— Ф А Ш Ы С Т Ы
бамбілі Мінск у першы дзень

вайны. Чорныя згусткі дыму, нібы нейкія велізарныя змеі, паўзлі ў неба, у бяздонную яго сіль. Апрытомнеўшы ад раптоўнага нападу, жыхары намерваліся аставацца на месцы і толькі тады, калі ўзнікла пагроза немінучага акружэння, паспешна рынуліся на ўсход.

У кансерваторыі справу неадкладнай эвакуацыі меркавалі паскорыць так: усе старэйшыя сядуць у грузавік, а моладзь рушыць пехатой.

Аляксей СЛЕСАРЭНКА.

НА ЗДЫМКУ: М. ВОРВУЛЕУ ў ролі Апанаса ў оперы Я. Цікоцкага «Дзяўчына з Палесся».

ШТО НОВАГА Ў КНІГАЛЮБАЎ

Сёння многія нашы суайчыннікі праяўляюць самы жывы інтарэс да таго, што новага адбываецца ў нас у культурным жыцці. У тым ліку і ў жыцці грамадскіх арганізацый, якой з'яўляецца, у прыватнасці, таварыства «Кніга» ў БССР, якое аб'ядноўвае сапраўдных аматараў, збіральнікаў, цаніцеляў кнігі.

Таварыства заўсёды было ў пошуку цікавых форм прапаганды кнігі. Прыярытэтным напрамкам заўсёды лічылася дзейнасць клубаў кнігалюбаў. У рэспубліцы больш за 800 такіх клубаў.

У Мінску заслужанай папулярнасцю карыстаецца літаратурна-музычная гасціная ў бібліятэцы Я. Купалы. Вялікі кнігалюб Соф'я Берына з любоўю, тактам, густам арганізоўвае літаратурныя сустрэчы ў бібліятэцы, дзе яна працуе.

Адданыя свайму захопленню калекцыянеры экслібрыса і мініяцюрных кніг. Яны аб'яднаны ў рэспубліканскія клубы, якія функцыянуюць ужо больш дзесяці гадоў. Члены клубаў не толькі збіраюць свае калекцыі, але і наладжваюць выстаўкі, сустрэчы. Цяпер гэтыя клубы рых-

туюць экспазіцыі для паказу на Выстаўцы дасягненняў народнай гспадаркі БССР.

Старшыня клуба экслібрыстаў, вядомы беларускі графік Генадзь Грак афармляе мініяцюрны зборнік вершаў Максіма Багдановіча, які выдае сёлета рэспубліканскае праўленне таварыства «Кніга». Зборнік можа зацікавіць многіх калекцыянераў і аматараў беларускай паэзіі і не толькі ў нашай краіне. Таварыства «Кніга» гатова задаволіць гэты інтарэс.

Выдавецкая дзейнасць нашага праўлення, правы на якую атрыманы зусім нядаўна, не абмяжоўваецца выпускам толькі зборніка Багдановіча. Мы маем намер выдаць серыю зборнікаў вершаў беларускіх паэтаў.

Сумесна з Беларускім аддзяленнем дзіцячага фонда імя У. І. Леніна мяркуем выдаць цікавую, добра ілюстраваную дзіцячую кнігу.

Планы ў нас вялікія, ідэй дастаткова, аднак у іх ажыццяўленні мы сутыкаемся з вялікімі цяжкасцямі. Гэта і недахоп паперы, і малыя паліграфічныя магутнасці.

Яшчэ некалькі слоў аб нашай дабрачыннай дзейнасці.

Кнігалюбы рэспублікі не першы год займаюцца камплектаваннем бібліятэчак з асабістых кніжных збораў. Перадаюць іх у дзіцячыя дамы, школы-інтэрнаты, воінам Савецкай Арміі, па іншых падшэфных адрасах.

Акрамя таго, абласныя і рэспубліканскія праўленні пералічылі пэўныя сумы грошай літаратурным музеям, у дзіцячы і Чарнобыльскі фонды, у фонд славянскай пісьменнасці.

Адна з апошніх дабрачынных акцый гэтага года — пералічэнне 15 тысяч рублёў выдавецтву Беларускай Савецкай Энциклапедыя на выданне факсімільнай Скарынінскай Бібліятэкі.

Таварыства «Кніга» зацікаўлена ў наладжванні сувязей з замежнымі калегамі, літаратурнымі аб'яднаннямі, калекцыянерамі экслібрыса, мінікнігі.

Няхай жа магчымыя кантакты паслужаць высакароднай кніжнай справе, узаемаўзбагачэнню культур нашых народаў.

Л. СМОЛІЧ,
рэферэнт рэспубліканскага
праўлення таварыства
«Кніга».

ЯБЛЫКІ І ПЕСНІ

Зноў на Белай дачы адбылося свята, на гэты раз маляўнічае «Жніво». На паляне сабралася многа людзей. Апоўдні свяшчэннаслужыцелі Мінскага Кафедральнага сабора айцец Георгій і Васіль з ухвалення мітрапаліта Філарэта расказалі прысутным аб царкоўным свяце — яблычным Спасе, якое супала сёлета са святам жніва, асвяцілі яблыкі, раздалі тым, хто быў на свяце. І загучала музыка. Адзін за другім сваё майстэрства паказвалі прыехаўшыя з Іванаўскага раёна Брэсцкай і Жыткавіцкага раёна Гомельскай абласцей фальклорныя калектывы.

Загадчык аддзела Рэспубліканскага навукова-метадычнага цэнтра культуры Альберт Радзівілаў расказаў, што на Белай дачы і надалей будзе праводзіцца цыкл фальклорных календарных абрадавых святаў: зімнія каляды, гуканне вясны, самае любімае свята — Купалле і іншыя.

НА ЗДЫМКАХ:

● Выступаюць фальклорныя калектывы «Стважанка» і «Лянок» з Гомельшчыны.

● Прынялі ўдзел у свяце духоўныя асобы — свяшчэннаслужыцелі Мінскага Кафедральнага сабора.

Фота М. МІНКОВІЧА.

СПОРТ

У Мінску прайшоў дзесяцідзённы лёгкаатлетычны прабег «Спадчына», прысвечаны 500-годдзю Францыска Скарыны. У ім удзельнічалі члены беларускага спартыўна-патрыятычнага звышмарафона «Радзіма».

Тысячакіламетровы маршрут прабега прайшоў праз Заслаўе, Дзяржынск, Стоўбцы, Нясвіж, Мір, Навагрудак, Ліду, Вільнюс, Ашмяны, Смаргонь, Маладзечна, Мядзель, Глыбокае, Полацк, Лепель, Лагойск. Разам з лёгкаатлетаў у дарогу накіраваліся і прадстаўнікі беларускага мастацтва. Там, дзе звышмарафонцы спыняліся на адпачынак, адбываліся канцэрты для мясцовых жыхароў.

ВАС ШУКАЮЦЬ СВАЯКІ

Фёдар ЧАПЕРУК шукае ў ЗША свайго дзядзьку, ЧАПЕРУКА Аляксея Аляксандравіча, яго сыноў, а таксама яго стрыечнага брата — Альберта КАНАНОВІЧА.

У 1914 годзе Аляксандр Антонавіч і Антаніна Адамаўна ЧАПЕРУКІ выехалі з вёскі Вікшныны былога Іўеўскага ці Навагрудскага павеатаў у Злучаныя Штаты Амерыкі, пакінуўшы шасцігадовага сына Іосіфа на выхаванне сваякам. Вядома, што жылі Чаперукі ў Нью-Йорку. Да пачатку 60-х гадоў з імі вялася перапіска: Іх шукае сын Іосіфа Аляксандравіча ЧАПЕРУКА.

Усіх, хто можа дапамагчы ў пошуках, просім пісаць у рэдакцыю ці на адрас:

220109, БССР, г. Мінск,
пас. Сосны, д. 9, кв. 11,
ЧАПЕРУКУ Фёдору Іосіфавічу.

КРУКОУСКАЯ Марыя Адамаўна шукае сваякоў у ЗША.

Прыблізна ў 1911—1912 гадах яе цётка, КРУКОУСКАЯ Паліна Сільвестраўна (сястра бацькі, КРУКОУСКАГА Сцяпана), разам з мужам Іванам АПРАНІЧАМ выехала з вёскі Кулікоўка Стаўбцоўскага раёна ў Злучаныя Штаты Амерыкі.

Да 1939 года з імі вялася перапіска. У 1932 годзе яны даслалі вясельную фатаграфію свайго старэйшага дачкі Марыі.

Просім усіх, хто можа дапамагчы ў пошуках, пісаць у рэдакцыю або на адрас:

222660, БССР, Мінская вобласць, г. Стоўбцы, вул. Свярдлова, д. 28. КРУКОУСКАЙ Марыі Адамаўне.

НА ЗДЫМКУ: у першым радзе ў цэнтры Марыя АПРАНІЧ, у другім радзе злева Паліна КРУКОУСКАЯ і сын, справа Іван АПРАНІЧ і другі сын.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.